

UNIwersytet
WARSAWski

Wydział Psychologii

dr hab. Małgorzata Gambin, prof. UW,

Warszawa, dnia 25.02.2026

Wydział Psychologii,

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Adrianny Jakubowskiej pt. „Rola patologicznych domen osobowości w negatywnych i wrogich zniekształceniach poznawczych u osób z objawami depresji” przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Anny Zajenkowskiej, prof. UV oraz dr Izabeli Kaźmierczak

Cel rozprawy i charakterystyka dorobku publikacyjnego

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Adrianny Jakubowskiej podejmuje niezwykle istotną i ważną z perspektywy klinicznej problematykę mechanizmów poznawczych i osobowościowych leżących u podłoża objawów depresyjnych. Głównym celem pracy jest wieloaspektowa analiza związku między zniekształceniach poznawczymi a objawami depresji, przy jednoczesnym zweryfikowaniu roli patologicznych domen osobowości (zdefiniowanych zgodnie z Alternatywnym Modelem Zaburzeń Osobowości DSM-5) jako fundamentu tych zależności.

Rozprawa ma formę spójnego tematycznie cyklu pięciu publikacji naukowych oraz jednego rozdziału w Encyklopedii Elgar Encyclopedia. Zgodnie z dokumentacją, cztery z publikacji to artykuły opublikowane w renomowanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym (*Personality and Individual Differences, Cognition & Emotion, The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, Advances in Cognitive Psychology*), natomiast jedna praca (artykuł 3 dotyczący badań okulograficznych) figuruje jako preprint w bazie OSF. Fakt publikacji większości wyników w czasopismach o tak wysokiej randze oraz pełnienie przez Doktorantkę roli pierwszego autora w trzech z nich, jest dowodem na jej wysokie kompetencje badawcze i umiejętność prowadzenia dialogu naukowego na poziomie światowym.

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

Konceptualizacja teoretyczna i ramy badawcze

W części wprowadzającej Doktorantka wykazała się doskonałą orientacją w literaturze przedmiotu, spójnie łącząc paradygmat poznawczy (teoria przetwarzania informacji społecznych – SIP) z dymensjonalnym ujęciem zaburzeń osobowości. Autorka osadza problematykę depresji w szerokim kontekście procesów regulacyjnych i osobowościowych. Dzięki takiemu podejściu, analiza wrogich atrybucji czy negatywnych schematów staje się logicznym punktem wyjścia do poszukiwania głębszych mechanizmów powstawania objawów.

Struktura cyklu jest spójna i prowadzi czytelnika od dymensjonalnej analizy profilu psychopatologicznego sprawców zabójstw o różnej charakterystyce czynu (Artykuł 1), przez analizę językową narracji (Artykuł 2) oraz badanie dynamiki uwagi w kontekście porównań społecznych (Artykuł 3), aż po weryfikację frustracji potrzeb relacyjnych i obniżonej reaktywności na gniew jako predyktorów depresji (Artykuł 4) oraz rolę domen zaburzeń osobowości w elektrofizjologicznym podłożu wrogich atrybucji (Artykuł 5). Autorka konsekwentnie buduje argumentację na rzecz tezy o hierarchicznej organizacji zmiennych, w której patologiczna struktura osobowości stanowi podłoże determinujące zniekształcenia poznawcze, co w konsekwencji kształtuje nieadaptacyjny sposób interpretowania sygnałów społecznych oraz prowadzi do rozwoju i manifestacji symptomów depresji.

Podejście metodologiczne i warsztat badawczy

Warsztat metodologiczny Autorki imponuje rozmachem i interdyscyplinarnością. Projekt badawczy obejmuje serię siedmiu badań zrealizowanych na łącznej próbie ponad 2000 osób, w tym w grupach o trudnej dostępności (pacjenci kliniczni, sprawcy zabójstw impulsywnych i z premedytacją). Na szczególną aprobatę zasługuje wykorzystanie bardzo zróżnicowanej metodologii: od klasycznych kwestionariuszy, przez analizę języka naturalnego (NLP), okulografię (eye-tracking), aż po badania neurofizjologiczne (EEG). Takie podejście pozwala

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

na weryfikację zjawiska zniekształceń poznawczych na różnych poziomach – od automatycznych procesów uwagowych po złożone interpretacje społeczne.

Analiza statystyczna i kluczowe wyniki empiryczne

W ramach analizy wyników Doktorantka zastosowała zaawansowane i adekwatne do postawionych pytań analizy statystyczne. Na szczególną uwagę zasługuje biegłość w posługiwaniu się zróżnicowanymi metodami modelowania: od analiz mediacyjnych i regresji wielokrotnych, przez uogólnione mieszane modele liniowe stosowane w analizie danych językowych, aż po analizę danych neurofizjologicznych (parametry komponentu N400) oraz wskaźników okulograficznych.

Poniżej przedstawiam szczegółowe omówienie kluczowych wyników w kolejnych artykułach tworzących cykl:

Artykuł 1. W badaniu przeprowadzonym w populacji sprawców zabójstw Autorka wykazała między innymi, że to cechy zaburzeń osobowości okazały się kluczowymi korelatami nasilenia symptomów depresyjnych: w grupie sprawców zabójstw z premedytacją nasilenie depresji korelowało dodatnio ze wszystkimi domenami patologii osobowości. Natomiast w grupie sprawców impulsywnych związek ten ograniczał się głównie do domen Antagonizmu i Psychotyczności.

Artykuł 2. W badaniu podłużnym Autorka wykorzystała połączenie metod jakościowych i ilościowych (NLP). Analiza wielopoziomowa wykazała, że na poziomie międzyosobowym negatywny sentyment wypowiedzi (wyrażany w narracjach o trudnych doświadczeniach) jest istotnym predyktorem nasilenia objawów depresji. Zaskakującym, lecz rzetelnie zinterpretowanym wynikiem był brak analogicznych zależności na poziomie wewnątrzosobowym, co sugeruje, że negatywne zniekształcenia w języku są raczej stałą cechą (wskaźnikiem profilu osobowości) niż dynamicznym odzwierciedleniem chwilowych fluktuacji nastroju.

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

Artykuł 3. Badanie eksperymentalne z wykorzystaniem metody okulograficznej skupiło się na wpływie porównań społecznych na procesy uwagowe. Doktorantka między innymi wykazała, że w warunkach porównania w górę oraz podobieństwa, osoby z depresją krócej koncentrowały wzrok na informacjach negatywnych dotyczących osoby nieznanym niż osoby z grupy kontrolnej. Artykuł rzuca nowe światło na dynamikę procesów uwagowych w depresji, pokazując, że nie zawsze manifestują się one poprzez przedłużoną koncentrację na negatywach, ale zależą od kontekstu interpersonalnego.

Artykuł 4. Na podstawie badań na dużej próbie (N=1241) Autorka potwierdziła rolę frustracji potrzeby relacyjności jako najsilniejszego predyktora depresji. Bardzo ciekawym wynikiem tego etapu prac jest jednak stwierdzenie ujemnego związku między depresją a wrażliwością na gniew (operacjonalizowaną jako postrzegana intensywność gniewu w ekspresjach mimicznych). Wynik ten może wskazywać na deficyty w trafnym rozpoznawaniu intensywności afektu u innych osób oraz na proces stopienia reaktywności na sygnały społeczne. Sugeruje to, że w stanach depresyjnych, zamiast powszechnie zakładanej nadwrażliwości na bodźce negatywne, może dochodzić do obniżenia progu pobudliwości na sygnały interpersonalne.

Artykuł 5 stanowi zwieńczenie cyklu, integrując dane behawioralne z pomiarem elektrofizjologicznym EEG w paradygmacie naruszenia oczekiwań wrogich intencji HEVP. Autorka wykazała, że choć nasilenie objawów depresji istotnie koreluje z wielkością efektu N400, to w modelu regresji hierarchicznej depresja traci status predyktora wrogich atrybucji po wprowadzeniu do modelu cech osobowości borderline. Analogiczny wzorzec uzyskano w badaniu drugim, gdzie predykcyjna rola depresji względem wrogich atrybucji nie była istotna po uwzględnieniu domen patologii osobowości. Wyniki te dostarczają dowodów na to, że leżąca u podłoża objawów depresji struktura osobowości stanowi kluczową determinantę wrogich schematów poznawczych.

Podsumowując, mgr Adrianna Jakubowska przeprowadziła wielopoziomową analizę procesów poznawczych powiązanych z nasileniem objawów depresji, wykazując istotną rolę

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

patologicznych domen osobowości jako korelatów zniekształceń poznawczych oraz wskaźników ich neuronalnego i uwagowego przetwarzania. Wyniki te wskazują, że zniekształcenia poznawcze u osób z objawami depresji charakteryzują się specyficzną dynamiką na etapach automatycznego i wolicjonalnego przetwarzania informacji, pozostając w ścisłym związku ze strukturą osobowości badanych osób.

Ograniczenia i perspektywy dalszego rozwoju naukowego

Mimo bardzo wysokiej oceny merytorycznej przedłożonego cyklu, w ramach konstruktywnego dialogu naukowego pragnę wskazać na obszary wymagające doprecyzowania oraz szerszej refleksji teoretycznej.

Po pierwsze, odczuwam pewien niedosyt w zakresie prezentacji i pogłębionej refleksji nad wynikami zaskakującymi, niezgodnymi z hipotezami. Rezultaty takie jak ujemny związek depresji z wrażliwością na gniew (Artykuł 4) czy specyficzny wzorzec fiksacji na cechach pozytywnych (Artykuł 3) stanowią wyzwanie dla klasycznego modelu SIP. Sugerują one występowanie mechanizmów obniżonej reaktywności emocjonalnej, aktywnej, wolicjonalnej regulacji nastroju czy też unikowych strategii przetwarzania informacji społecznych. Wyniki te wskazują, że poznawczy obraz depresji jest znacznie bardziej złożony niż zakłada to tradycyjny paradygmat uwagowej selektywności nakierowanej na treści negatywne.

Moja główna wątpliwość merytoryczna dotyczy sformułowanego w autoreferacie modelu integracyjnego oraz przyjętego w nim kierunku zależności między zmiennymi. Zwracam uwagę na pewną niekonsekwencję w roli, jaką w strukturze modelu przypisuje się wrogim atrybucjom. W Badaniu 5 wrogie atrybucje są traktowane jako zmienna zależna – przewidywana przez domeny osobowości oraz objawy depresji – podczas gdy w modelu końcowym zyskują one status predyktora prowadzącego do frustracji potrzeb i nasilenia objawów depresji. Jest to inspirujące dla refleksji nad kierunkiem relacji przyczynowo-skutkowych. Konfrontacja zaproponowanego przez Doktorantkę modelu z paradygmatem psychopatologii rozwojowej (Cicchetti, Sroufe) oraz transakcyjnym modelem rozwoju (Sameroff) sugeruje, że relacje między patologią osobowości, zniekształceniami poznawczymi,

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

frustracją potrzeb i objawami depresji mają charakter procesualny i cyrkularny, a nie linearny. Przyjęty przez Autorkę sekwencyjny układ modelu wydaje się być pewnym uproszczeniem, które pomija transakcyjną naturę rozwoju psychopatologii, gdzie dany czynnik może być jednocześnie skutkiem wcześniejszych doświadczeń i przyczyną kolejnych zmian w systemie.

Co więcej, perspektywa teorii przywiązania (Bowlby, Ainsworth) oraz teorii samodeterminacji (SDT; Deci i Ryan) rzuca inne światło na zależności przyczynowe między zmiennymi. Zgodnie z tymi teoriami, to właśnie style przywiązania oraz chroniczna frustracja podstawowych potrzeb psychologicznych (w tym relacyjności) stanowią fundamentalne podłoże warunkujące rozwój cech osobowości, a nie są jedynie ich odległym skutkiem. W tym ujęciu patologia osobowości mogłaby być interpretowana jako zinternalizowany efekt długotrwałych deficytów w sferze relacyjnej, który następnie oddziałuje na procesy poznawcze, tworząc błędne koło wzmacniające objawy depresyjne. Brak uwzględnienia tych dynamicznych sprzężeń zwrotnych w modelu końcowym lub refleksji nad ograniczeniami modelu stanowi pewien niedosyt.

Moja druga ważna uwaga dotyczy niespójności między danymi zaprezentowanymi w artykułach źródłowych a ich syntezą przedstawioną w autoreferacie. Po pierwsze, zaobserwowałam istotne niespójności w tekście autoreferatu dotyczące Artykułu 3. Autorka sugeruje w nim, że dłuższą fiksację na negatywnych cechach osoby w warunkach porównania „w dół” można interpretować jako specyficzną dla depresji trudność w przetwarzaniu danych niezgodnych z negatywnym schematem „Ja”. Należy jednak zauważyć, że dane przedstawione w samym artykule wskazują, iż tendencja do dłuższej fiksacji na informacjach negatywnych była efektem występującym również u osób bez diagnozy depresji. Co więcej, w warunku porównania „w dół” nie odnotowano istotnych statystycznie różnic między grupą kliniczną a kontrolną. Tak więc, przypisywanie tego zjawiska wyłącznie specyficznie psychopatologii wydaje się dyskusyjne, gdyż uzyskane wyniki sugerują raczej działanie uniwersalnego procesu poznawczego, a niekoniecznie mechanizmu różnicującego osoby z depresją. Ponadto, autorka w autoreferacie sugeruje, że osoby z depresją szybciej kierowały uwagę na przymiotniki opisujące drugą osobę, podczas gdy dane zaprezentowane w artykule źródłowym wskazują na

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

wynik odwrotny – istotne opóźnienie w czasie pierwszej fiksacji. Owa rozbieżność jest o tyle ważna, że to właśnie wspomniane opóźnienie stanowi w artykule fundament dla niezwykle ciekawej interpretacji dotyczącej tendencji do priorytetyzowania cech pozytywnych u innych w celu potwierdzenia własnego, negatywnego obrazu „Ja”. Kolejna nieścisłość pojawia się w opisie Artykułu 1 zawartym w autoreferacie. Autorka sugeruje w nim, że sprawcy zabójstw z premedytacją wykazywali wyższy poziom depresyjności w porównaniu do sprawców impulsywnych. Analiza danych przedstawionych w publikacji źródłowej wskazuje jednak, że różnice te nie osiągnęły poziomu istotności statystycznej. Dodatkowo autorka w autoreferacie powołuje się na wyniki tego badania jako dowód na związki wrogich atrybucji z depresją u sprawców zabójstw, posługując się danymi z wystąpienia konferencyjnego nr 2. Należy jednak podkreślić, że w samym Artykule 1, który stanowi oficjalną część cyklu publikacji, narzędzie do pomiaru wrogich atrybucji w ogóle nie zostało opisane i zmienna ta nie została uwzględniona.

Wskazane powyżej obszary i uwagi nie podważają merytorycznej wartości zgromadzonego materiału empirycznego. Stanowią one raczej zaproszenie do pogłębionej dyskusji nad sposobem interpretacji tak złożonych i wielowymiarowych danych oraz nad mechanizmami leżącymi u podłoża psychopatologii.

Implikacje praktyczne

Wnioski płynące z rozprawy mają istotne znaczenie dla praktyki klinicznej i resocjalizacyjnej, co Autorka przekonująco uzasadnia w autoreferacie, osadzając swoje postulaty w ramach modelu SIP oraz teorii mentalizacji. Doktorantka słusznie postuluje włączenie treningów mentalizacji (MBT) do programów terapeutycznych. Dowodem aplikacyjności tego modelu są opisane wyniki badań nad adaptacją treningu mentalizacji (Artykuł 8), wykazujące wzrost elastyczności interpretacyjnej i zdolności do przyjmowania perspektywy innych u kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Takie podejście pozwala na dekonstrukcję sztywnych, wrogich schematów u osób z depresją i zaburzeniami osobowości poprzez systematyczne wzmacnianie ich elastyczności poznawczej. Analiza

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Psychologii

poszczególnych artykułów ujawnia dodatkowe, cenne implikacje kliniczne, które stanowią istotne dopełnienie zaproponowanych przez Autorkę w autoreferacie kierunków interwencji.

Konkluzja końcowa

Podsumowując, przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Adrianny Jakubowskiej stanowi oryginalne i wartościowe rozwiązanie istotnego problemu naukowego z zakresu psychologii klinicznej. Cykl publikacji oraz zastosowany warsztat badawczy świadczą o wysokich kompetencjach Doktorantki i jej zdolności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Rozprawa spełnia z nawiązką wymogi ustawowe określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z powyższym w pełni wnioskuję o dopuszczenie mgr Adrianny Jakubowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

M. Gambin